

บทที่ 1

บทนำ

ความสำคัญ และความเป็นมาของปัญหา

ในช่วงทศวรรษที่ผ่านมา สภาพของสังคมไทยมีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วและไม่หยุดยั้ง สืบเนื่องมาจากความก้าวหน้าทางเทคโนโลยีและประติมากรรมทางสังคมโดยการเปลี่ยนแปลงเป็นกระบวนการที่เกิดขึ้นจากตัวมันเอง คือ การเปลี่ยนแปลงแต่ละอย่างจะนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงสิ่งต่าง ๆ มากขึ้น (นาคยา ภัทรแสงไทย 2525 : 1-4) ผลจากการเปลี่ยนแปลงในสังคมนอกจากจะก่อให้เกิดความเจริญก้าวหน้าทางวิชาการ แล้วยังทำให้ประชาชนเผชิญกับปัญหาต่าง ๆ อย่างมากมาย เช่น การปรับตัวให้ทันกับการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจ ปัญหาอาชญากรรม ปัญหาประชากรและปัญหาสิ่งแวดล้อม เป็นต้น ในสภาพปัญหาที่แวดล้อมเหล่านี้ประเทศย่อมต้องการพลเมืองที่มีประสิทธิภาพเข้ามาช่วยแก้ไข หรือช่วยลบลบปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้ให้น้อยลง ซึ่งพลเมืองที่มีประสิทธิภาพนั้น จะต้องมี ความสามารถตัดสินใจในเรื่องราว หรือปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองการปกครองที่เกี่ยวข้อง ตลอดจนเลือกแนวทางในการปฏิบัติได้อย่างถูกต้อง และเหมาะสม ก็จะต้องมีความรู้ เจตคติ ทักษะ และกระบวนการอันจำเป็นและเหมาะสมกับสภาพการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมร่วมกับผู้อื่นได้อย่างสร้างสรรค์และเป็นสุข (ลาวัญญ์ วิทยาวุฒิกุล 2526 : 5)

จากปัญหาต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นและความต้องการพลเมืองที่มีประสิทธิภาพ จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องเตรียมพลเมืองเพื่อให้สอดคล้องกับสภาพสังคมที่เปลี่ยนไป การศึกษาจึงเป็นปัจจัยสำคัญที่จะตอบสนองความต้องการเหล่านี้ของสังคม

วิชาสังคมศึกษาเป็นวิชาหนึ่งที่บรรจุไว้ในหลักสูตรของระบบการศึกษา ที่มีบทบาทมากในการเตรียมคนให้เป็นพลเมืองที่ดีที่มีประสิทธิภาพของสังคม เพราะเป็นวิชาที่มีวัตถุประสงค์ที่จะฝึกเยาวชนให้เติบโตขึ้นเป็นพลเมืองดี มีความคิด มีความรู้ รู้จักใช้เหตุผลและวิจารณ์อย่างถูกต้อง รู้จักหน้าที่ของตนที่มีต่อครอบครัวและประเทศชาติ รู้จักใช้สิทธิในทางที่ถูกต้องเหมาะสมและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมประชาธิปไตย (Edward A. Krug 1960 : 300) นอกจากนั้นวิชาสังคมศึกษายังเป็นวิชาที่ช่วยให้นักเรียนมีความรู้ประสบการณ์ที่จำเป็นในการเสริมสร้างค่านิยมพื้นฐานอันดีที่ยึดถือ เจตคติอันเป็นที่ยอมรับและทักษะต่าง ๆ ที่จำเป็น (Morice P. Moffatt 1963 : 10) ดังนั้น จึงกล่าวได้ว่าวิชาสังคมศึกษา มีเป้าหมายหลักอยู่ 3 ประการ คือ

1. เพื่อให้ผู้เรียนได้รับความรู้ ความเข้าใจในเนื้อหาวิชา ซึ่งเกี่ยวข้องโดยตรงกับสภาพสังคมที่อาศัยอยู่
2. เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีค่านิยม ความเชื่อ และเจตคติที่ถูกต้อง มีความรับผิดชอบต่อสังคม
3. เพื่อฝึกฝนผู้เรียนมีกระบวนการคิดอย่างมีเหตุผล มีทักษะในการคิด การเรียนรู้และทักษะทางสังคมควบคู่กันไป

จากความสำคัญของวิชาสังคมศึกษาดังที่กล่าวมาแล้ว วิชาสังคมศึกษาจึงได้รับการบรรจุเข้าไปเป็นหลักสูตรในระบบการศึกษานับตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันในทุกระดับชั้น ระยะเวลาหลักสูตรสังคมศึกษาในระดับมัธยมศึกษาตอนต้นถูกจัดแยกออกเป็นรายวิชาประกอบด้วย ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ หน้าที่พลเมือง และศีลธรรม ซึ่งเป็นลักษณะของการจัดที่ไม่เหมาะสมกับสภาพของสังคมที่เปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว คือ เนื้อหาในหลักสูตรไม่ทันสมัย เนื้อหาไม่เหมาะสมกับเวลาเรียน บทเรียนแยกเป็นส่วน ๆ ทำให้ผู้เรียนมองไม่เห็นความสัมพันธ์ของเนื้อหาวิชา ทางด้านการสอนครูส่วนใหญ่เป็นผู้บรรยาย หรือบอกให้นักเรียนฟังและจดตาม ทำให้นักเรียนเบื่อหน่ายในการเรียน (นิมมวล ทศวัฒน์ 2522 : 1-4) เมื่อมีการปรับปรุงและร่างหลักสูตรสังคมศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้นเมื่อ พุทธศักราช 2521 จึงมีการปรับปรุงแก้ไขซ้ยกฟร่งและปัญหาต่าง ๆ เพื่อให้หลักสูตรมีความเหมาะสมยิ่งขึ้น และวิชาสังคมศึกษาได้ถูกกำหนดให้เป็นวิชาบังคับในหลักสูตรมัธยมศึกษาตอนต้น พุทธศักราช 2521

เมื่อพิจารณาถึงการสอนสังคมศึกษาจะพบว่า แม้จะมีการเปลี่ยนแปลงหลักสูตรสังคมศึกษาแล้ว โดยมีจุดมุ่งหมายหลักให้นักเรียนคิดเป็น ทำเป็น และแก้ปัญหาได้ แต่การสอนของครูส่วนใหญ่ยังใช้วิธีการสอนแบบเก่า โดยการถ่ายทอดความรู้ให้แก่ผู้เรียนเป็นหลักสำคัญ เปิดโอกาสให้นักเรียนแสดงความคิดเห็นน้อย โดยยึดวิธีการสอนแบบบรรยาย จึงทำให้นักเรียนเกิดความเบื่อหน่าย เช่น เดิม (ปรากฏสุวรรณ อติศโท 2523 : 114) เป็นปัญหาต่อไปว่าครูสังคมศึกษาจะใช้วิธีสอนอย่างไรจึงจะสามารถตอบสนองจุดหมายของหลักสูตรได้ เอ็ดวิน เฟนตัน (Edwin Fenton 1967 : 114) ได้ให้แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการเรียนการสอนสังคมศึกษาไว้ว่า

การสอนเป็นระบบของการกระทำที่มีจุดมุ่งหมายที่จะทำให้เกิดการเรียนรู้ แต่การสอนและการเรียนนั้นมีลักษณะแตกต่างกัน เพราะการสอนเป็นวิธีการสื่อสาร โดยการพูด การแสดงหรือการให้สัญญาณทางหู ซึ่งพฤติกรรมทาง ๆ ของครู เกิดขึ้นเฉพาะในห้องเรียน ส่วนการเรียนรู้ไม่ใดจำกัดว่าจะเกิดขึ้นในห้องเรียนเท่านั้น แต่จะสามารถเรียนรู้ได้ทุกหนทุกแห่งโดยตัวของเด็กเอง ควบคู่กับการฟัง ดังนั้นในการสอนสังคมศึกษาแนวใหม่จึงจำเป็นต้องหาวิธีการอย่างไร เด็กจึงจะเกิดการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยผ่านกระบวนการสืบสอบและกระบวนการใช้ความคิด ไม่ใช่เป็นการเรียนรู้ด้วยวิธีท่องจำ

การสอนสังคมศึกษาในปัจจุบัน จึงควรเริ่มต้นที่การสอนเพื่อให้เด็กมีความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดยฝึกฝนให้เด็กหรือผู้เรียนมีความสามารถในการคิดอย่างมีเหตุผล คือ การสอนให้ใช้ความคิดเชิงเหตุผล ซึ่งแบ่งออกเป็น 2 ระดับ คือ (หทัย สันหยง 2526 : 218)

1. ระดับการสอนให้รู้จักคิด เป็นกระบวนการที่มนุษย์ใช้ความคิดจากสิ่งที่ย่าง ๆ ไปสู่กระบวนการที่ซับซ้อน
2. ระดับการสอนให้รู้จักใช้ความคิดในการแก้ปัญหา คือ การคิดพิจารณาหาหนทางจากผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำจนเกิดความรู้ ความเข้าใจ

เมื่อทราบถึงแนวทางในการสอนแล้ว ก็จะต้องคำนึงถึงความพร้อมของเด็กในแต่ละวัย
 ค่าย ในระดับมัธยมศึกษาตอนต้น โดยทั่วไปนักเรียนจะมีอายุระหว่าง 12-15 ปี โดยประมาณ
 ซึ่งในทฤษฎีพัฒนาการทางค่านสติปัญญาและความคิดของ เปียเจต์ (Jean Piaget 1969 :
 64) ระบุว่า

เด็กในวัยนี้ จะมีพัฒนาการทางค่านความรู้ความเข้าใจถึงระดับสูงสุด และมีความ
 สามารถที่จะคิดอย่างมีเหตุผล นอกเหนือจากข้อมูลที่มีอยู่ มีความพอใจที่จะคิดถึงสิ่งที่
 ไม่มีตัวตน หรือสิ่งที่เป็นนามธรรมใด มีลักษณะการคิดแบบ Hypothetical
 deductive คือ การคิดแบบสมมติฐาน

วิธีสอนสังคมศึกษา ที่ผู้วิจัยมีความเห็นว่าจะสามารถตอบสนองจุดประสงค์ของวิชา
 สังคมศึกษา และเหมาะสมกับการพัฒนาทางสติปัญญาและความคิดของนักเรียน คือ การสอน
 ค่ายวิธีสืบสอบ (Inquiry Method) เพราะการสอนแบบนี้เปิดโอกาสให้เด็กฝึกฝนการเรียนรู้
 ตามกระบวนการทางวิทยาศาสตร์ โดยใช้ความสามารถทางค่านการคิดหาเหตุผลจากข้อมูล
 ที่ได้รับ คือ ใ้ผู้เรียนเผชิญปัญหา นิยามคำศัพท์หรือข้อความให้ชัดเจน ตั้งสมมติฐาน สํารวจ
 ข้อมูล รวบรวมข้อมูล และสร้างข้อสรุปด้วยตนเอง ซึ่งช่วยให้นักเรียนคุ้นเคยกับความจริง
 ของโลก ซึ่งเต็มไปด้วยปัญหานานัปการ เป็นการพัฒนาความคิดและช่วยให้นักเรียนมีความ
 สามารถในการสังเกตสิ่งแวดลอมได้อย่างละเอียดถี่ถ้วน (Richard Suchman 1966 : 24)
 นอกจากนั้นอาจกล่าวได้ว่าเป็นวิธีสอนที่ถูกคองทั้งทางทฤษฎีและปฏิบัติ คือ นักเรียนจะสนใจมาก
 ขึ้น เข้าใจดีขึ้น จดจำได้นานกว่า และรู้จักที่จะนำหลักการต่าง ๆ ไปประยุกต์ใช้ใน
 สถานการณ์ใหม่ ๆ ได้ (Edwin Fenton 1967 : 1)

จะเห็นได้ว่าการศึกษาที่จะเตรียมคนเพื่อให้เป็นพลเมืองคี่ที่มีประสิทธิภาพของสังคม ต้อง
 เลือกสรรวิธีการฝึกฝนที่เหมาะสมซึ่งจะคองผ่านชั้นคองหลายประการ ครูผู้สอนวิชาสังคมศึกษา
 ไม่ควรจะถือว่าการถ่ายทอดความรู้ หรือการให้ความรู้เป็นจุดหมายปลายทางแต่เพียงประการ
 เดียวของการเรีอช ครูควรมุ่งให้นักเรียนสามารถใช้ความรู้ให้เป็นประโยชน์ต่อการเผชิญปัญหา
 และแสวงหาวิธีการที่จะเลือกขอเท็จจริง และหลักการมาใช้แก้ปัญหาได้อย่างเหมาะสม โดย
 จะต้องมีความสามารถในการคิดแบบวิจารณ์ (Critical Thinking) (พิบูลศรี
 วาสนสมสิทธิ์ 2526 : 51-52) ซึ่งนักเรียนจะต้องมีความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลเป็น
 พื้นฐานเสียก่อน

ด้วยเหตุผลและหลักการต่าง ๆ ดังที่กล่าวมาแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าวิธีการสอนแบบสืบสอยน่าจะช่วยให้นักเรียนเกิดความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลมากกว่าวิธีการสอนแบบถ่ายทอดความรู้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะเปรียบเทียบผลของความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเป็นผลผลิตครั้งแรกของหลักสูตรประถมศึกษา 2521 ซึ่งกำหนดวัตถุประสงค์ของหลักสูตรไว้ว่า "ให้นักเรียนรู้จักคิด วิเคราะห์และตัดสินใจอย่างมีเหตุผล" (กระทรวงศึกษาธิการ กรมวิชาการ 2521 : 11) โดยการแบ่งนักเรียนออกเป็น 2 กลุ่ม คือ กลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง โดยให้กลุ่มควบคุมเรียนด้วยวิธีการสอนแบบถ่ายทอดความรู้ (Expository Method) และกลุ่มทดลองเรียนด้วยวิธีการสอนแบบสืบสอย (Inquiry Method) ผู้วิจัยเลือกเรื่อง "ประชาชนกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม" เพื่อให้ทดลองสอนด้วยวิธีสอนทั้ง 2 แบบ ใช้เวลาสอน 15 คาบ เมื่อจบบทเรียนแล้ว ผู้วิจัยจะเปรียบเทียบความสามารถในการคิดเชิงเหตุผล โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้นเอง

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

เพื่อเปรียบเทียบความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่เรียนวิชาสังคมศึกษาคด้วยวิธีสอนแบบสืบสอย และวิธีสอนแบบถ่ายทอดความรู้

สมมติฐานของการวิจัย

จากการวิจัยของ สุนทรียา เปรมวารี (2523 : 50) พบว่าการเรียนแบบสืบสอยเปิดโอกาสให้นักเรียนได้ฝึกทักษะการค้นคว้า รวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง ได้ฝึกหัดการคิดอย่างมีเหตุผล ซึ่งสอดคล้องกับข้อสรุปของ เจอโรม เอส บรูเนอร์ (Jerome S. Bruner 1968 : 159) ที่กล่าวว่า การเรียนรู้ด้วยการค้นพบด้วยตนเองทำให้สติปัญญาเจริญแหลมขึ้น เอ็ดวิน เฟนตัน (1967 : 31) ได้กล่าวว่า การสอนแบบสืบสอยจะทำให้นักเรียนจดจำได้นานกว่า รู้จักใช้วิธีการค้นคว้าข้อมูลด้วยตนเอง และนำหลักการไปประยุกต์ใช้ในสถานการณ์ใหม่ ๆ ได้

ดังนั้นผู้วิจัยจึงตั้งสมมติฐานในการวิจัยครั้งนี้ว่า นักเรียนที่เรียนด้วยวิธีแบบสืบสอย จะมีความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลในวิชาสังคมศึกษาสูงกว่านักเรียนที่เรียนด้วยวิธีแบบถ่ายทอดความรู้

ขอบเขตของการวิจัย

1. ประชากรของการวิจัยเป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านนาวิทยาคม ตำบลบ้านนาเคิม จังหวัดสุราษฎร์ธานี ปีการศึกษา 2529
2. ผู้วิจัยจะศึกษาเปรียบเทียบการสอนเรื่อง "ประชาชนกับการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม" โดยการสอนแบบสืบสอบและการสอนแบบถ่ายทอดความรู้ โดยไม่คำนึงถึง อายุ เพศ อาชีพ ของบิดามารดา ฐานะทางสังคม และเศรษฐกิจของครอบครัว

ข้อตกลงเบื้องต้น

ความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลของนักเรียนจะพิจารณาจากคะแนนที่ได้จากการทำแบบสอบถามเพื่อวัดความสามารถในการคิดเชิงเหตุผล โดยไม่คำนึงถึงตัวแปรอย่างอื่น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. เป็นแนวทางแก่ครูสังคมศึกษาในการพัฒนาความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลให้แก่ นักเรียน
2. เป็นแนวทางแก่ผู้บริหารโรงเรียนในการบริหารหลักสูตร เพื่อส่งเสริมความสามารถในการคิดเชิงเหตุผลแก่นักเรียน
3. เป็นแนวทางแก่ผู้สนใจ ทำวิจัยเกี่ยวกับการเรียนการสอนแบบสืบสอบต่อไป

คำจำกัดความที่ใช้ในการวิจัย

1. ความสามารถในการคิดเชิงเหตุผล (Rational Thinking Abilities) หมายถึง ความคิดที่นักเรียนใช้หาเหตุผลในสถานการณ์ต่าง ๆ โดยนำทักษะการคิดมาใช้ 5 ประการ คือ การเปรียบเทียบ การสรุปความ การสังเกต การจำแนกหมู่พวก และการแปลความ
2. การสอนแบบสืบสอบ (Inquiry Method) เป็นการสอนที่เน้นทักษะการค้นคว้าหาความรู้ด้วยตนเองเป็นสำคัญ ซึ่งมีวิธีการดังนี้

ก. ชี้นำเข้าสู่บทเรียน เป็นขั้นของการสอนที่ทำให้นักเรียนได้เห็น หรือ ระบุปัญหาโดยใช้ข้อความจากแบบเรียนหรือบทความที่ครูเตรียมไว้เป็นการสะท้อนกลับให้นักเรียนคิด ถึงปัญหา

ข. ชี้นิยามความหมาย เป็นขั้นของการสอนที่ให้นักเรียนขยายความ หรือ ให้ความหมายของคำ เพื่อให้เข้าใจถูกต้องตรงกัน

ค. ชี้นิ่งสมมติฐาน เป็นขั้นของการสอนที่เป็นแนวทางให้นักเรียนกำหนด ขอบเขตที่เป็นไปได้ของปัญหา

ง. ชี้นรวบรวมข้อมูล เป็นขั้นของการสอนที่ให้นักเรียนค้นคว้าหาข้อมูลมา สนับสนุนและพิสูจน์สมมติฐานตามแนวทางของสมมติฐานที่นักเรียนช่วยกันตั้งขึ้น

จ. ชี้นวิเคราะห์และประเมินข้อมูล เป็นขั้นของการสอนที่ให้นักเรียนพิจารณา เลือกสรรและจัดประเภทข้อมูลที่นำมาใช้เป็นประโยชน์ในการพิสูจน์สมมติฐาน

ฉ. ชี้นทดสอบสมมติฐาน เป็นขั้นของการสอนที่ให้นักเรียนใช้ข้อมูลพิสูจน์ สมมติฐานเพื่อเสนอข้อสรุป เป็นการสรุปจากหลักฐานที่ค้นคว้ามาทั้งหมด

3. การสอนแบบถ่ายทอดความรู้ (Expository Method) เป็นการสอนที่ครู อธิบายหรือบอกกฎเกณฑ์ต่าง ๆ โดยครูจะเสนอเนื้อหาของความรู้ที่เป็นเหตุเป็นผลให้นักเรียน ทั้งหมด โดยที่นักเรียนไม่ต้องไปสำรวจและรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง

ศูนย์วิทยทรัพยากร
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย